

INFORMACIJA O PRIORITETIMA PREDSEDAVANJA CRNE GORE CEFTA 2006 U 2023. GODINI

1. UVOD

Sporazum o izmjeni i pristupanju Centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA 2006) je potpisan u Bukureštu 19. decembra 2006. godine, a na snazi je od 22. novembra 2007. godine¹.

Sporazum počiva na pravilima Svjetske trgovinske organizacije (STO) a potpisan je sa ciljem da se prvenstveno konsoliduju bilateralni sporazumi o slobodnoj trgovini koji su u trenutku potpisivanja postojali između CEFTA Strana, unaprjeđenja uslova za investicije, rasta trgovine robama i uslugama i podsticanja ulaganja uz pomoć jasnih pravila, otklanjanja barijera i nepravilnosti u trgovini i olakšavanja kretanja roba i usluga, obezbjeđenja podjednakih uslova konkurencije koji utiču na spoljnu trgovinu i investicije i postepeno otvaranje tržišta javnih nabavki, zaštite prava intelektualne svojine po međunarodnim standardima, definisanja jasnih procedura za sprovođenje sporazuma, i doprinosa razvoju i širenju svjetske trgovine.

Crna Gora je postala punopravna STO članica 29. aprila 2012. godine. Imajući u vidu da su neke od strana CEFTA 2006 poput Albanije, Sjeverne Makedonije i Moldavije takođe članice STO, između njih već postoji izvjestan nivo liberalizacije trgovine kroz STO preuzete obaveze, kako u oblasti pristupa tržištu roba, tako i u oblasti pristupa tržištu usluga.

Stvaranje zone slobodne trgovine je svojevrsan test koji bi trebalo da pokaže da li su ekonomije regiona postigle društveno-političku zrelost za evropsko integrisanje. Nadalje, u ekonomskom smislu, stvaranje zone slobodne trgovine je način da se pojača konkurentnost ekonomija, što je neka vrsta generalne probe za tržišnu utakmicu sa preduzećima iz EU (tzv. drugi kriterijum iz Kopenhagena²). Ideja regionalnih integracija je prepoznata kroz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske zajednice i njenih država članica, sa jedne strane i Republike Crne Gore sa druge strane koji je potpisan 2007. godine.

Takođe, na Samitu u Sofiji održanom 10. novembra 2020. godine lideri zapadnog Balkana su, u okviru Berlinskog procesa, dogovorili da pojačaju ekonomsku saradnju u regionu, razvojem zajedničkog regionalnog tržišta, zasnovanog na pravilima i standardima EU, kako bi povećali atraktivnost i konkurentnost regiona i doveli region bliže EU.

Akcioni plan za uspostavljanje zajedničkog regionalnog tržišta, kao jedan od ključnih instrumenata Berlinskog procesa, ima za cilj, između ostalog, unaprjeđenje regionalne trgovinske saradnje prema EU standardima. U praksi, to znači da bi ovaj vid integracije trebalo da dovede do smanjenja trgovinskih barijera u CEFTA-i usaglašavanjem procedura sa standardima EU, pripremi poslovnu zajednicu za učešće na tržište EU i omogući fazni pristup tržištu EU.

¹ Informacije o sporazumu su dostupne na <https://cefta.int/>.

² Utvrđeni 1993. godine, a odnose se na ekonomske kriterijume, odnosno postojanje funkcionalne tržišne privrede i sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržištem EU.

Predsjedavanje Sporazumom se vrši na principu rotacije po abecednom redu, pa je Moldavija bila predsjedavajuća Sporazumom u 2022. godini, a u 2023. godini predsjedavanje preuzima Crna Gora.

2. ZNAČAJ CEFTA 2006

CEFTA 2006, kao dugoročni projekat EU sve više dobija na značaju u domenu regionalne robne razmjene. Pogodnosti bescarinske trgovine, kao i pune liberalizacije sve više koriste sve CEFTA strane. Trgovina bez granica u CEFTA regionu je od velike važnosti za dobrobit svih privrednih subjekata kako u Crnoj Gori, tako i u okruženju.

Uvođenjem pune kumulacije i povraćaja carina omogućava se dijeljenje proizvodnje na području primjene Sporazuma, veća fragmentacija proizvodnog procesa, što dovodi do profitabilnosti poslovnih transakcija i boljih trgovinskih rezultata. Puna kumulacija omogućava kumulaciju porijekla računanjem obrade dodate na teritoriji Sporazuma čak i kada je početni input bez porijekla. Ona omogućava da se materijali bez porijekla, koji još nisu rezultirali proizvodom sa porijeklom, smatraju inputima za potrebe kumulacije i dodaju proizvodnom procesu koji se odvija u drugoj zemlji potpisnici u zoni pune kumulacije. Povraćaj carine odnosi se na oslobađanje od ili refundiranje uvoznih carina za materijale koji se koriste u proizvodnji proizvoda za izvoz. Sve navedeno pomaže u stvaranju jednakih mogućnosti između ekonomskih subjekata u cijeloj zoni slobodne trgovine.

Dalja regionalna saradnja i trgovinska integracija kroz usvajanje CEFTA dodatnih protokola dovodi do napretka nacionalnih ekonomija CEFTA strana.

Rješavanje sporova je centralni stub multilateralnog trgovinskog sistema i bez mehanizma zasnovanog na pravilima i sredstvima za rješavanje sporova trgovinski sistem bi bio manje efikasan i predvidljiv.

Bescarinska trgovina i ujednačavanje uslova poslovanja, u skladu sa pravilima STO i standardima EU, treba da doprinesu povećanju proizvodnje, trgovine i zaposlenosti, širem asortimanu roba, većoj konkurentnosti i značajnijem prilivu investicija u Regionu, kao i opštem ekonomskom razvoju.

3. STRUKTURE ZA SPROVOĐENJE CEFTA 2006 SPORAZUMA

Zajednički komitet je jedino tijelo nadležno za donošenje odluka i davanje preporuka u CEFTA-i. Odluke se donose konsenzusom. U skladu sa **članom 40 CEFTA 2006 Sporazuma** uspostavljen je **CEFTA Zajednički komitet** kojeg čine ministri nadležni za poslove spoljne trgovine. CEFTA Sekretarijat, sa sjedištem u Briselu, pruža administrativnu i tehničku podršku Zajedničkom komitetu.

Zajednički komitet se sastaje najmanje jednom godišnje, a po potrebi svaka strana može inicirati i vanredno održavanje. Sastanci se održavaju *online* ili uživo, u strani koja predsjedava Sporazumom te godine. U skladu sa članom 41, stav 5 CEFTA 2006 Sporazuma, Zajednički komitet može osnovati radna tijela radi podrške u primjeni Sporazuma. Do sada su osnovana sljedeća stalna tijela i to:

- **Komitek kontakt tačkaka** čiji je zadatak da podrži nesmetano funkcionisanje Sporazuma i ispunjavanje odluka, zaključaka i preporuka Zajedničkog komiteta. CEFTA kontakt tačke se imenuju u skladu sa

članom 44, stav 2 CEFTA 2006 Sporazuma, a član ovog tijela je predstavnik Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma;

- **Komiteta za trgovinske olakšice** čiji je zadatak da razvije i proširi saradnju između CEFTA strana u skladu sa članom 14 CEFTA 2006 Sporazuma, a posebno se bavi pitanjima koja se odnose na olakšavanje regionalne trgovine u cilju smanjenja troškova prouzrokovanih svim neefikasnim vrstama procedure carinjenja, istovremeno balansirajući olakšavanje trgovine sa povećanim zahtjevima za mjere bezbjednosti i zaštite u međunarodnim i regionalnim lancima snabdijevanja. Kako se aktivnosti ovog tijela najviše tiču carinskih pitanja u radu istog je najviše zastupljena Uprava prihoda i carina, a isto prate predstavnici Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma i Ministarstva finansija i socijalnog staranja;
- **Podkomitet za netarifne mjere** čiji je zadatak da identifikuje netarifne mjere definisane kao mjere koje nisu carinske stope, a koje potencijalno mogu da imaju ekonomski efekat na međunarodnu trgovinu robom, promjenu količina kojima se trguje ili cijena ili oboje, a koje su klasifikovane kao tehničke mjere, netehničke mjere i mjere povezane s izvozom, da revidira ove identifikovane netarifne mjere i predlaže mjere za njihovo ukidanje koje predstavljaju netarifne barijere u trgovini između strana. Članovi ovog tijela su predstavnici Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma. U okviru ovog Podkomiteta funkcionišu sljedeće Radne grupe:
 - **Radna grupa o tehničkim mjerama** čiji je zadatak da obezbijedi forum na radnom nivou koji će se baviti isključivo netarifnim mjerama koje proizilaze iz sanitarnih i fitosanitarnih mjera i tehnički barijera u trgovini i raspravlja o uklanjanju diskriminativnih mjera koje predstavljaju netarifne barijere u trgovini u skladu sa članom 12, stav 2, članom 13, stav 2 i članom 13, stav 5 Sporazuma, kao i da započnu razgovore radi zaključenja sporazuma o međusobnom priznavanju u relevantnim oblastima tehničkih mjera kako je predviđeno članom 12, stav 3 i članom 13, stav 4 Sporazuma što je uslovljenom potpunim usklađivanjem sa relevantnom pravnom tekovinom EU i u skladu je sa relevantnim STO sporazumima i drugim međunarodnim ugovorima. Članovi ovog tijela su predstavnici Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove;
 - **Radna grupa o upravljanju rizikom** čiji je zadatak da razvije i proširi saradnju između CEFTA Strana u skladu sa članovima 12, 13 i 14 Sporazuma, posebno u cilju predlaganja mogućnosti zajedničkog djelovanja sa ciljem olakšavanja regionalne trgovine uz istovremeno poboljšanje ukupnog kvaliteta i odvratanja od carinskih, sigurnosnih i sigurnosnih kontrola i inspekcija. Članovi ovog tijela su predstavnici Uprave prihoda i carina;
 - **Radna grupa o elektronskoj razmjeni informacija** čiji je zadatak da razvije i proširuje saradnju između CEFTA Strana u skladu sa članovima 12, 13 i 14 Sporazuma, posebno za rješavanje pitanja u vezi sa funkcionisanjem i održivošću postojećih ili novih IT kapaciteta sa ciljem olakšavanja regionalne trgovine uz istovremeno poboljšanje ukupnog kvaliteta i odvratanja od carinskih, sigurnosnih i sigurnosnih kontrola i inspekcija. Članovi ovog tijela su predstavnici Uprave prihoda i carina.

- **Podkomitet za poljoprivredu uključujući sanitarna i fitosanitarna pitanja** čiji je zadatak da doprinese unaprjeđenju trgovine i olakša trgovinu poljoprivrednim proizvodima u regionu i maksimalno koordiniraju politike u poljoprivredi i zaštitu zdravlja biljaka, zdravlja životinja i bezbjednosti hrane i druge relevantne oblasti u skladu sa članovima 11 i 12 Sporazuma. Članovi ovog tijela su predstavnici Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove;
- **Podkomitet za carine i pravila porijekla** čiji je zadatak da obezbijedi sprovođenje, pojednostavljenje i olakšavanje carinskih postupaka u skladu sa članom 14, stav 4 Sporazuma, kao i da koordinira sprovođenje Aneksa 4 i njegovih svih amandmana u vezi sa primjenom zajedničkih pravila o porijeklu. Članovi ovog tijela su predstavnici Uprave prihoda i carina.
- **Podkomitet za trgovinu uslugama** čiji je zadatak jačanje i produblivanje regionalne saradnje u oblasti trgovine uslugama kroz olakšavanje sprovođenja obaveza predviđenih članovima 26-29 Sporazuma. Član ovog tijela je predstavnik Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, a u okviru istog funkcionišu sljedeće Radne grupe:
 - **Radna grupa za statistiku trgovine uslugama, FATS³ i FDI⁴** čiji je zadatak poboljšanje kvaliteta statistike međunarodne trgovine uslugama u regionu i usklađivanje sa statistikom Evropske unije, a članovi su predstavnici Centralne banke Crne Gore i Uprave za statistiku (MONSTAT);
 - **Zajednička radna grupa za međusobno priznavanje profesionalnih kvalifikacija** čiji je zadatak da produbi saradnju između CEFTA Podkomiteta za trgovinu uslugama, Inicijative za reformu obrazovanja Jugoistočne Evrope (ERISEE) i Radne grupe za socijalnu agendu RCC (SAWG) u oblasti mobilnosti radne snage, nadovezujući se na mandate i prethodne aktivnosti svake strukture. Radna grupa imaće za cilj jačanje regionalne trgovine uslugama olakšavanjem priznavanja profesionalnih kvalifikacija u cilju podsticanja sveukupne mobilnosti radne snage. Članovi ovog tijela su predstavnici Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma i resora zaduženih za prosvjetu, nauku, kulturu i sport.

Osim stalnih tijela, Strane mogu osnivati i tehničke radne grupe za pojedine teme. Tehničke radne grupe su se pokazale kako efikasan instrument za diskusije o pojedinim temama, posebno ukoliko teme zahtijevaju različite vrste ekspertize.

4. PRIORITETI PREDSEDAVANJA ZA 2023. GODINU

Crna Gora će preuzeti predsjedavanje CEFTA 2006 u januaru 2023. godine od Moldavije⁵. Predsjedavanje se preuzima na rotacionoj osnovi sa trajanjem od jedne kalendarske godine.

Prema unaprijed utvrđenim procedurama, Crna Gora je u obavezi da pripremi prioritete predsjedavanja. Prioriteti proizlaze iz odredbi Sporazuma, mjera preciziranih Akcionim planom za uspostavljanje

³ Eng. Foreign Affiliate Trade Statistics (statistika trgovine stranih podružnica).

⁴ Eng. Foreign Direct Investments (strane direktne investicije).

⁵ U skladu sa članom 3 CEFTA Odluke Poslovnika o radu br.1/2007.

Zajedničkog regionalnog tržišta, a zavisno od stepena realizacije obaveza definisanih u prethodnom periodu mogu biti definisani i kao nastavak već započetih aktivnosti.

Priortiteti Crne Gore tokom predsjedavanja CEFTA Sporazumom za 2023. godinu su sledeći:

- ***Prioritet 1: Slobodno kretanje robe***

Aktivnosti na olakšavanju trgovine robom biće organizovane kroz tri systemske oblasti: carina, poljoprivreda, necarinske mjere i druge horizontalne mjere olakšavanja trgovine.

U oblasti carinske saradnje ključni prioritet će se odnositi na unapređenje *razmjene carinskih podataka*, uključujući inicijativu zelenih traka/koridora i implementaciju Strategije upravljanja carinskim rizicima. Za 2023. godinu naglasak će biti na prikupljanju i dijeljenju podataka. Upravljanje rizikom je ključno za olakšanje trgovine, unapređenje sigurnosti i bezbjednosti trgovine, ali i prikupljanje prihoda. Iako je u prethodnom periodu ostvaren značajan napredak u oblasti ICT+ sa integracijom upravljanja rizicima unutar SEED⁶ platforme u njenoj novoj nadogradnji u SEED+ sistem, i dalje postoji opipljiv nedostatak razmjene podataka u oblastima upravljanja rizicima, rezultata kontrole, zabrana i zaplene. CEFTA strane treba da dijele kontrolne informacije kako bi mogle analizirati trendove, kreirati baze podataka o prekršiocima, te razviti zajedničke indikatore rizika. S tim u vezi, cilj predsjedavanja u 2023. godini biće fokusiran na prikupljanju i razmjeni nominalnih podataka, upozorenjima i razmjeni podataka iz inspeksijskih kontrola. Implementacija novog JCA (Joint Customs Action) će se nastaviti, kao i poboljšanje SEED modula za podršku JCA aktivnosti.

Predsjedavajući će u potpunosti podržati proširenje *Zelenih koridora/Green Lanes* inicijative na države članice EU. Nadovezujući se na dosadašnji uspjeh, očekuje se da će tokom 2023. godine biti potpisani memorandum o razumijevanju o razmjeni podataka sa Hrvatskom (Srbija), Rumunijom (Srbija i Moldavija) i Mađarskom (Srbija). Crna Gora će nastaviti da podržava blisku saradnju sa EU, kako bi se materijalizovala druga faza gore navedene inicijative, odnosno slanje podataka iz država članica EU u CEFTA.

Ostale carinske aktivnosti uglavnom će uključivati praćenje implementacije Odluke br. 1/2021 o *pravilima porijekla* i br. 1/2019 o *ovlaštenim privrednim subjektima (AEO)*. Odluka br. 1/2021, kojom se uvode tanziciona pravila porijekla bi trebalo da uskoro stupi na snagu. Kad je u pitanju primjena Odluke 1/2019, značajno je napomenuti da su do sada ocjenjivani AEO programi Sjeverne Makedonije, Srbije, Moldavije i Albanije. Preostale CEFTA strane se ohrabruju da nastave sa podnošenjem zahtjeva za priznavanje svojih programa.

Elektronska trgovina (e-trgovina) predstavlja jedan od ključnih pokretača ekonomskog razvoja i stoga je jedno od ključnih područja za dublju integraciju i saradnju. U cilju stvaranja harmonizovanih digitalizovanih carinskih procedura za „*Inter-Party electronic commerce*“, Crna Gora će podržati rad na davanju preporuka o djelimičnoj ili potpunoj transpoziciji EU PDV paketa za e-trgovinu kao i mehanizama saradnje između CEFTA strana u ovoj oblasti.

⁶ System for electronic exchange of data.

Nastaviće se rad na implementaciji *Odluke o olakšavanju prometa voća i povrća*. Fokus će biti na predlogu Liste voća i povrća za koje su fitosanitarni certifikati obavezni, finalizaciji generičkih i specifičnih planova za pesticide, te implementaciji odredbi koje se odnose na član 6 Odluke (Programi kontrole rezidua pesticida) i član 8 (Program za kontrolu kontaminanata). Aktivnosti bi trebale rezultirati smanjenjem učestalosti fitosanitarnih i provjera sigurnosti hrane za konkretno voće i povrće. Konačno, biće podržano dalje unapređenje saradnje sa carinskim upravama. Ostale aktivnosti vezane za poljoprivredu uglavnom će uključivati aktivnosti vezane za usklađivanje druge stranice veterinarskih certifikata, izvještavanje o subvencijama i povećanje transparentnosti.

U okviru komponente necarinskih mjera, prioritetno će se nastaviti sa dodatnim aktivnostima u oblasti *infrastrukture kvaliteta* s ciljem povećanja robne razmjene između CEFTA strana, smanjenja troškova vezanih za izvoz, ali i olakšavanja pristupa. Tokom 2023. godine, fokus će biti na diskusiji i usvajanju nacrtu Odluke o priznavanju rezultata ocjene usaglašenosti industrijskih proizvoda između CEFTA strana, kojom će se utvrditi uslovi pod kojima će Strane CEFTA prihvatiti rezultate ocjenjivanja usaglašenosti (npr. testiranje ili sertifikaciju) koje obavljaju imenovana tijela za ocjenu usklađenosti (CABs) iz drugih Strana.

SEED+ će nastaviti da podržava digitalizaciju svih procesa u navedenim oblastima. Tako je ovaj sistem ključan za unapređenje saradnje u dijelu analize rizika. Dodatno, Crna Gora će podržati aktivnosti na implementaciji *CEFTA TRACES NT*, koji će omogućiti razmjenu fitosanitarnih, veterinarskih i farmaceutskih elektronskih certifikata, kao i aktivnosti fokusiranih na uspostavljanju brze razmjene informacija o neusklađenim pošiljkama. Razvoj CEFTA baze podataka o nesigurnim i neusklađenim proizvodima na CEFTA trzistu i baze podataka AEO takođe će obilježiti predsjedavanje Crne Gore tokom 2023. godine. Predsjedavajući će koristiti CEFTA strukture kako bi osigurao sve potrebne pravne i administrativne aranžmane za besprekornu implementaciju SEED+.

Konačno, praćenje napretka u CEFTA stranama u pogledu *eliminacije prijavljenih netarifnih barijera (NTBs – Non Tariff Barriers)* predstavljaće prioritet tokom predsjedavanja u 2023. godini. U skladu sa obavezama proisteklim iz CRM AP (Common Regional Market Action Plan 2021-2024), uz podršku GIZ-a i UNCTAD-a, biće pripremljen NTM izvještaj koji će odražavati napore i radnje preduzete u cilju praćenja i eliminisanja necarinskih barijera.

Ostale horizontalne mjere olakšavanja trgovine će biti uglavnom usmjerene na povećanje transparentnosti i smanjenje trgovinskih troškova, vremena čekanja i usklađivanja radnog vremena agencija uključenih u carinjenje robe.

- **Prioritet 2: Slobodna trgovina uslugama**

Crna Gora ističe važnost potpune i efikasne implementacije *Dodatnog protokola 6* o trgovini uslugama kako bi se donijele opipljive koristi za preduzeća te stvorile mogućnosti za povećanje investicija u sektor usluga (posebno za usluge koje su u fazi nastajanja). Predsjedavajući će raditi na tome da sve CEFTA strane okončaju svoje interne procedure, otklone "sive zone" u implementaciji a takođe će započeti prvu reviziju

Dodatnog Protokola 6 u skladu sa njegovim članom 20. Revizija će uzeti u obzir procjenu stepena restriktivnosti mjera koje utiču na trgovinu uslugama korišćenjem metodologija koje su uspostavile Svjetska banka i Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD).

U cilju postizanja *regulatorne transparentnosti*, Crna Gora će podržati nastavak diskusije koja se odnosi na završetak pregovora o smjernicama vezano za procedure notifikacije koje će omogućiti pravovremeno ažuriranje Regulatorne Baze Podataka za usluge (SRD-Service Regulatory Database). Kao predsjedavajući Crna Gora će pokrenuti vježbu ažuriranja informacija o regulatornim politikama usluga u SRD u bliskoj saradnji sa ITC-om, GIZ-om i WTO.

U oblasti *regulatorne saradnje*, predsjedavajući će raditi na okončanju tehničkih diskusija vezano za usvajanje Odluke o domaćoj (disciplinama) regulativi u uslugama i nastaviti sa njenom implementacijom. U vezi sa sektorskim inicijativama, napori će biti uloženi u završetak tehničkih diskusija, nakon čega će se započeti sa pripremama za implementaciju Odluke o uslugama koje pružaju turističke agencije i turoperatori. Na osnovu procjena Svjetske banke o mogućim aktivnostima olakšavanja platnih usluga i usluga tržišta kapitala, kao i započetih razgovora održanih tokom 2022. godine, Crna Gora će podržati sporazum o mehanizmu trgovinskih olakšica (integracija tržišta) za bankarske pružaoce usluga platnog prometa. Kako bi se smanjili troškovi kretanja roba, usluga i ljudi unutar CEFTA strana, predsjedavajući će predložiti Mapu puta za olakšavanje osiguranja vozila od odgovornosti prema trećim licima.

Rad na *profesionalnim kvalifikacijama* ostaje prioritet tokom predsjedavanja. Nakon što je sporazum za doktore medicine, stomatologe i arhitekte usvojen, nacrt CEFTA Odluke će se dalje usaglašavati kako bi se uskladio sa relevantnim odredbama. Nakon završetka tehničkog rada na Odluci, Crna Gora će započeti pripreme aktivnosti za njenu implementaciju, pregovore o proširenju sektorskog djelokruga, u skladu sa projektnim zadatkom Zajedničke radne grupe (Join Working Group) i drugim aktivnostima koje mogu podržati CEFTA strane, u pripremama za njihovu uspješnu implementaciju. Pored toga, predsjedavajući će koordinirati aktivnosti vezane za profesionalne kvalifikacije sa Savjetom za regionalnu saradnju (RCC-Regional Cooperation Council) u skladu sa utvrđenom podjelom poslova i postojećom praksom saradnje.

U vezi sa paketom *elektronske trgovine*, Crna Gora će započeti pripreme za sprovođenje dogovorenih i odobrenih Odluka, kao što su Odluka o olakšavanju elektronske trgovine, Odluka o uslugama međupartijske dostave paketa (inter-Party parcel delivery service). kao i okončati proceduru donošenja Odluke o sprječavanju neopravdanog geo-blokiranja.

Što se tiče *kretanja fizičkih lica*, crnogorsko predsjedavanje će nastojati da što prije okonča tehničke diskusije vezano za CEFTA Odluku kojom se ukida obaveza posjedovanja radne dozvole (ili bilo koje druge dozvole slične namjere) za kategorije fizičkih lica navedenih u Odjeljku I Aneksa I Dodatnog protokola 6. Predsjedavajući će takođe koordinirati aktivnosti usmjerene na pripremu svih CEFTA strana za implementaciju ove obaveze.

Što se tiče *statistike*, predsjedavajući će dodatno podržati tehnički rad na CEFTA Odluci o jačanju saradnje u oblasti statistike (vezno za trgovinu), kao i povećati razmjenu podataka kako bi se razmijenila veća količina i kvalitet podataka na osnovu sporazuma između Strana (podaci o robnoj razmjeni na nivou HS6+2).

- **Prioritet 3: horizontalna pitanja u trgovini robama i uslugama**

Predsjedavajući će podržati proširenje aktivnosti koje se odnose na uklanjanje prepreka u trgovini u različitim oblastima obuhvaćenim CEFTA sporazumom, što će stvoriti osnov za razvoj novih oblasti saradnje u oblasti trgovine robama i uslugama. Predsjedavajući CEFTA-om će dati punu podršku CEFTA strukturama (CEFTA radnim tijelima), u okviru njihovih nadležnosti, za rešavanje pitanja/problema u ovim oblastima.

Nakon dobre saradnje u 2022. godini sa EUIPO-om, Crna Gora će podržati nastavak pregovora vezano za usvajanje CEFTA Odluke o pravima intelektualne svojine (IPR-Intellectual Property Rights) i aktivnostima u vezi sa intelektualnom svojinom i to bi poslužilo kao model za proširenje novih prepreka u trgovini robama i uslugama.

Crna Gora će uložiti napore da osigura potpuno i održivo izvještavanje o državnoj pomoći, uključujući šeme i mjere državne pomoći. Konkretno, biće predviđeno stvaranje međusobne mreže kako bi se podstaklo usavršavanje u navedenoj oblasti, kroz saradnju između antimonopolskih tijela, kako bi se osigurala implementacija obaveza iz CEFTA sporazuma u ovom smislu. Uspostavljanje bolje saradnje između nadležnih organa za Zaštitu konkurencije, Javnih nabavki, Zaštite potrošača i Zaštite životne sredine je od suštinske važnosti za podršku CEFTA trgovinskih olakšica, a posebno za njihov doprinos naporima za liberalizaciju u oblasti trgovine uslugama. Da bi se postiglo ostvarenje ovog cilja, potrebno je organizovati niz eksploratornih sastanaka između navedenih organa, kako bi se razgovaralo o mogućim aktivnostima koje bi se mogle preduzeti na nivou CEFTA u tim oblastima. Predsjedavajući će započeti eksploratorne razgovore u ovim oblastima i nastaviti razgovore koji su započeti pod prethodnim predsjedavanjem.

- **Prioritet 4: Dodatni protokol 7 o rješavanju sporova**

Nakon značajnih dostignuća tokom predsjedavanja Moldavije 2022. godine u pregovaračkom procesu vezano za Dodatni protokol 7, Crna Gora ima za cilj da tokom 2023. godine uspješno okonča pregovore i zaključi Dodatni protokol 7 o rješavanju sporova. Navedeni protokol ima za cilj da postane snažan mehanizam i ključni stub trgovinskog sistema, koji će dodatno unaprijediti perspektive za dalju integraciju između CEFTA Strana, tako što će sporove rešavati predvidljivo, a i ustoj mjeri, predstavljati mehanizam za odvratanje pojedinih CEFTA Strana za kršenje sporazuma. Crna Gora će u saradnji sa UNCTAD-om i CEFTA Stranama raditi na DP7 implementacionim dokumentima, kao što su smjernice, priručnici i drugi materijali/dokumenti koji će biti od ključnog značaja za implementaciju DP7.

- **Prioritet 5: Institucionalni razvoj**

Zbog povećanja aktivnosti u okviru CEFTA struktura i vanrednih situacija izazvanih pandemijama 2020. i 2021. godine, ističe se da institucionalni rad CEFTA treba reorganizovati, kako bi se omogućilo CEFTA strukturama (CEFTA radnim tijelima) da brzo reaguju na hitnosti koje se mogu pojaviti. Kao primjer se ističe formiranje prijeko potrebnog koordinacionog tijela u okviru uspostavljanja zelenih koridora u 2020. godini pruža mogućnosti za dalje unapređenje rada CEFTA i ubrzanje realizacije aktivnosti.

Iz ovih razloga, predsjedavajući će nastaviti rad na restrukturiranju i boljem usklađivanju CEFTA tijela i CEFTA procedura, započetih tokom prethodnog predsjedavanja. Navedeno bi se realizovalo kroz

podešavanje i ažuriranje CEFTA Odluke kojima se reguliše rad CEFTA organa. Ova potreba proizilazi iz zaključaka donesenim na brojnim CEFTA komitetima i podkomitetima. Ovaj prioritet će se usmjeravati funkcije CEFTA organa u pravcu mehanizama koordinacije.

Rad na digitalizaciji CEFTA Sekretarijata započeo u okviru predsjedavanja 2021. godine, kojim će se poboljšati koordinacija i olakšavanje operativnog rada CEFTA organa, nastaviti će se i tokom 2023. godine, u okviru predsjedavanja Crne Gore. U tom smislu, predsjedavajući će podržati pripremu novih akcionih grantova koji bi dopunili rad CEFTA radnih tijela. Podrška za SEED+ bi se trebala nastaviti, kao i podrška za nove oblasti, kao što su prava intelektualne svojine. Predsjedavajući će podržati pripremu projekata u ovim oblastima i, s tim u vezi, očekuje i podršku svih CEFTA strana.

Predsjedavajući će okončati proceduru zapošljavanja novog direktora CEFTA Sekretarijata, kako bi se postigla nesmetana tranzicija po završetku mandata sadašnjeg direktora tokom 2023. godine.

Crnogorsko predsjedavanje će pratiti i podržavati rad na povećanju vidljivosti aktivnosti i CEFTA rezultata na osnovu implementacije CEFTA Komunikacione strategije razvijene i usvojene u okviru prethodnih predsjedavanja.

U vezi sa saradnjom sa poslovnim udruženjima i drugim zainteresovanim stranama, Predsjedavajući će podržati aktivnosti koje imaju za cilj promociju vidljivosti CEFTA aktivnosti, posebno u onim oblastima gdje one donose korist kompanijama CEFTA Strana. Saradnja sa različitim zainteresovanim stranama odvijaće se u kontekstu konsultacija prije donošenja važnih odluka i koordinacije sa organizacijama koje su zadužene za aktivnosti, projekte i inicijative koje mogu proizvesti sinergiju sa CEFTA aktivnostima. Ovo uključuje održavanje Konferencije o povezivanju ("Conference on connectivity") u saradnji sa stalnim sekretarijatom Transportne zajednice.

Takođe, tokom svog predsjedavanja Crna Gora će raditi na daljem jačanju regionalne saradnje kroz CEFTA 2006 i Akcioni plan za zajedničko regionalno tržište (CRM) 2012-2024 i na unaprjeđenju dobrosusjedskih odnosa u regionu. S tim u vezi, Crna Gora će uložiti dodatne napore da se obezbijede uslovi za postizanje konsenzusa među CEFTA stranama za usvajanje seta Odluka koje su tehnički usaglašene, ali nisu usvojene zbog nepostizanja konsenzusa na Zajedničkom komitetu CEFTA Sporazuma održanom 08. decembra 2022. godine u Briselu.

Konkretno radi se o sledećim CEFTA Odlukama:

- 1) *Odluka o priznavanju AEO subjekata (ovlašćenih ekonomskih operatora)*
- 2) *Odluka o olakšanju elektronske trgovine*
- 3) *Odluka o dostavljanju pošiljki*
- 4) *Odluka o izmjeni Odluke 1/2018 o funkcionisanju CEFTA Sekretarijata*
- 5) *Odluka o izmjeni Odluke 1/2015 o uspostavljanju CEFTA tijela.*

Usvajanje navedenih odluka će doprinijeti smanjenju troškova pristupu tržištu CEFTA strana, međusobno priznavanje AEOs, poboljšanje sistema upravljanja rizicima, što bi u krajnjem trebalo da rezultira smanjenjem kontrola, digitalizaciji trgovinskih procedura, kumulaciji porijekla, olakšanju pristupa tržištu roba, ukidanju radnih dozvola.

Radna grupa za predsjedavanje Crne Gore CEFTA 2006 u 2023.godini

U cilju pravovremene i koordinisane pripreme predsjedavanja, neophodno je da se formira inter-resorna Radna grupa koja će, vodeći se prethodno navedenim prioritetima, definisati program i kalendar aktivnosti i sprovoditi ih tokom jednogodišnjeg trajanja predsjedavanja.

Radom Radne grupe koordiniraće Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma. Imajući u vidu strukture CEFTA radnih tijela, u njenom sastavu biće predstavnici institucija nadležnih za sprovođenje politika koje su definisane prioritetima predsjedavanja Crne Gore CEFTA 2006 u 2023. godini.